

พลวัตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: กรณีศึกษา เรือนไทลื้อ บ้านห้วยเม็ง จังหวัดเชียงราย

Dynamic of vernacular architecture: case study of Tai Lue houses, baan Huai Meng, Chiang Rai province

อนันตภพ กิติกาศ¹ และ ระวีวรรณ โอฬารรัตน์มณี²
Anantapob Kitikad¹ and Rawiwan Oranratmanee²

Received: 2021-08-30

Revised: 2021-11-30

Accepted: 2021-12-02

บทคัดย่อ

ไทลื้อ เป็นกลุ่มไทที่มีการอพยพย้ายถิ่นฐานมาอย่างยาวนาน มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมจนมีพลวัตทางสถาปัตยกรรมที่แตกต่างไปตามบริบทที่ตั้งอยู่ บทความนี้ศึกษาลักษณะเฉพาะของเรือนไทลื้อในพื้นที่บ้านห้วยเม็ง จังหวัดเชียงราย ประกอบด้วยการวิเคราะห์ ผังบ้าน รูปทรงของเรือน ผังพื้น โครงสร้าง วัสดุ และภูมิปัญญาภายในเรือน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในรูปแบบสถาปัตยกรรมที่มีความเฉพาะตัวจากการรับเอาวัฒนธรรมล้านนา วิถีชีวิตเป็นวิถีเชิงคุณภาพ โดยการสำรวจภาคสนามโดยเลือกจากเรือนที่มีอายุ 20 ปีขึ้นไป จำนวน 15 หลังคาเรือน ใช้การสำรวจและการสัมภาษณ์กลุ่มปราชญ์ ผู้นำชุมชนและเจ้าเรือน แล้วนำข้อมูลที่ได้จากภาคสนามมาวิเคราะห์โดยแยกแยะและจัดเรียงข้อมูล วิเคราะห์ถึงความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบสถาปัตยกรรมไปตามปัจจัย แล้วสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากวรรณกรรม เกี่ยวกับพลวัตของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเพื่อเติมเต็มความรู้ในศาสตร์สถาปัตยกรรมต่อไป

คำสำคัญ : สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ภูมิปัญญา พลวัต ไทลื้อ บ้านห้วยเม็ง

¹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(Faculty of Architecture, Chiang Mai University)

ผู้เขียนหลัก (corresponding author) E-mail: love_ning@live.com

² คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(Faculty of Architecture, Chiang Mai University)

Abstract

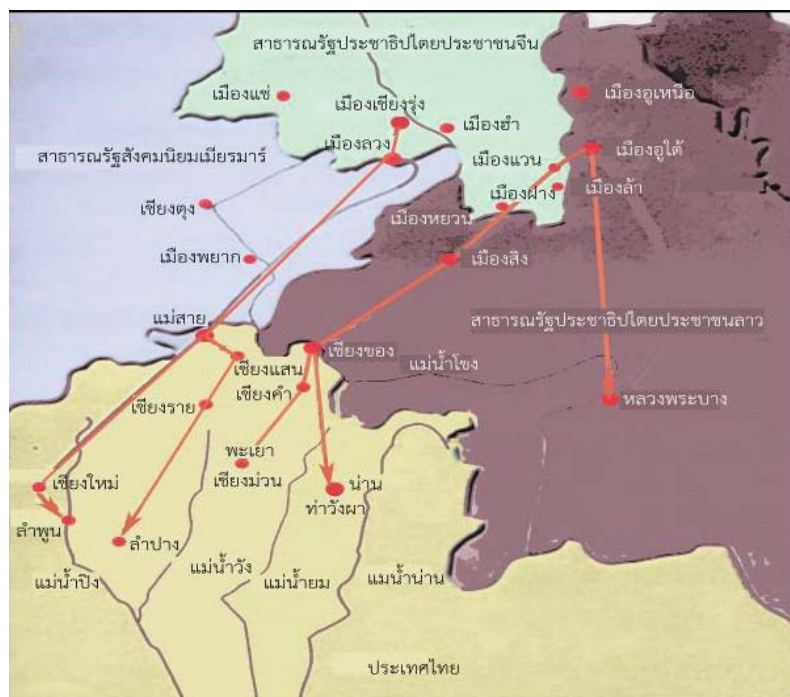
The Tai Lue is a group of Tai people who migrated to various sites for a long time. The Tai Lue people have been influenced by Chinese culture as is evident in various architectural dynamics. This article looks at the style of Tai Lue houses around Baan Huai Meng, Chiang Rai province, presenting an analysis of house layout, building shape, floor plan, structure, materials and local wisdom in the house. This analysis can lead to a better understanding of the unique Lanna-influenced architectural style on Tai Lue cultures heritage. The study is a qualitative study comprising a field survey of 15 buildings 20 years old or older, and interviews of experts, village leaders and homeowners. The information obtained in field survey was analyzed spatial analysis. The analysis included physical of architectural style changes and synthesized data from the literature review regarding vernacular architecture dynamics in order to contribute to the field of knowledge in architectural studies.

Keyword: vernacular architecture, local wisdom, dynamic, Tai-Lue, Baan Huai Meng

บทนำ

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หมายถึง สถาปัตยกรรมที่สร้างโดยกลุ่มชน มีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตทางสังคมวัฒนธรรม ด้วยวิธีการสร้างที่ทำสืบต่อกันมาตามเทคนิควิทยาพื้นบ้าน Temeeyapan (2016) มีความเห็นว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสะท้อนให้เห็นถึงวัฒนธรรมของประชาชนที่แฝงอยู่กับ อาคารบ้านเรือน ตลอดจนอาคารสาธารณะต่าง ๆ ตามบริบทและความหมายของตน Panin (1996) กล่าวว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น เป็นการผนวกสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต และความเชื่อของผู้สร้างเข้าด้วยกัน ตามวิถีโดยใช้วัสดุในแต่ละท้องถิ่น อย่างค่อยเป็นค่อยไป สัมพันธ์แนบแน่นกับระบบนิเวศ และสามารถปรับตัวให้วิถีชีวิตและสภาพแวดล้อมธรรมชาติมีความสมดุล Oranratmanee (2009) กล่าวว่าการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นใช้การอ่านสถาปัตยกรรมให้เข้าใจผ่านการสังเกตและสำรวจรูปทรง พื้นที่ใช้สอย โครงสร้างและวัสดุ ที่ประกอบสร้างตามวิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเน้นย้ำถึงการทำความเข้าใจในพลวัตหรือความเปลี่ยนแปลงที่สะท้อนถึงพัฒนาการและความต่อเนื่องของสถาปัตยกรรมตามปัจจัยแวดล้อม ที่ทำให้เราเข้าใจความสามารถในการดำรงอยู่และปรับตัวของสถาปัตยกรรมภายใต้บริบทที่สถาปัตยกรรมนั้นตั้งอยู่

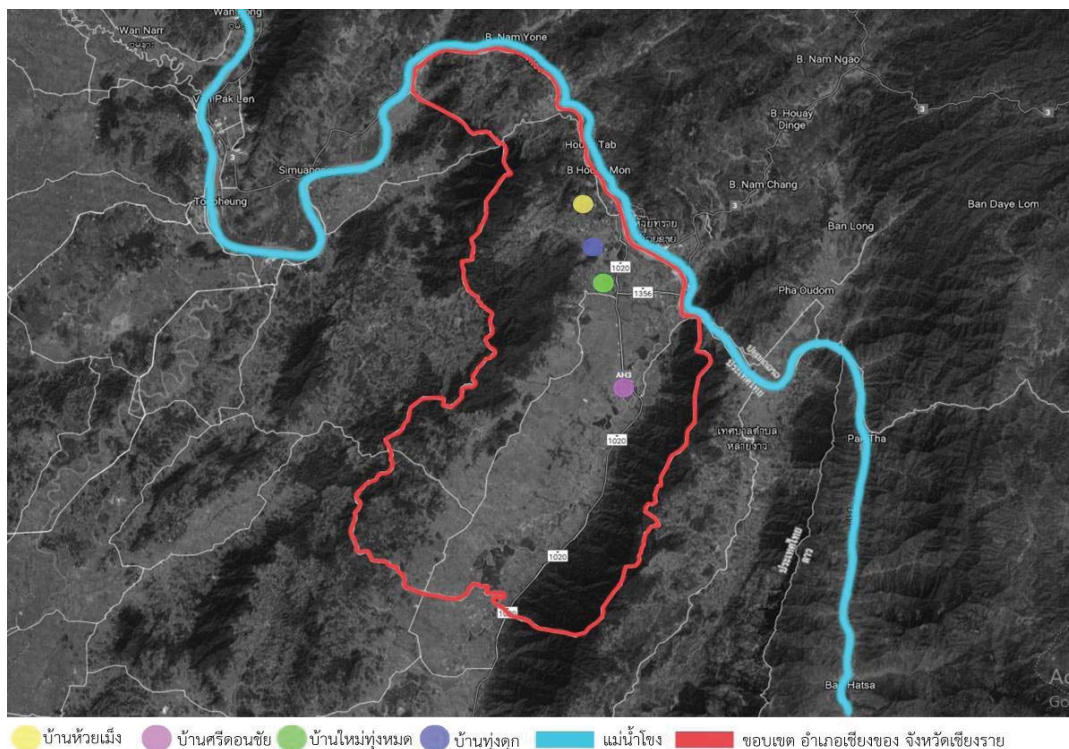
บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของกลุ่มไทลื้อ ซึ่งมีถิ่นกำเนิดในสิบสองปันนา และอพยพลงได้มาตั้งถิ่นฐานในพม่า ไทย ลาว และเวียดนาม โดยเลือกศึกษากลุ่มไทลื้อในอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เหตุที่ศึกษากลุ่มนี้เนื่องจากมีขนาดกลุ่มไม่ใหญ่และมีพลวัตการปรับตัวจากการแลกรับวัฒนธรรมผ่านเส้นทางการอพยพที่กว้างขวาง (Arpakorn, 1996) (ดังภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 แผนที่การอพยพการย้ายถิ่นฐานของชาวไทลื้อบ้านห้วยเม็ง จังหวัดเชียงราย

ที่มา: ปรับปรุงจาก Arpakorn (1996)

บทความนี้เลือกกรณีศึกษาไทลื้อ บ้านห้วยเม็ง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย เนื่องจากเป็นหนึ่งในบ้านไทลื้อที่มีการตั้งถิ่นฐานมายาวนานและมีประวัติศาสตร์เชื่อมโยงกับลื้อในจีน และลาว ตลอดจนกลุ่มที่อพยพต่อไปยังถิ่นฐานอื่นในประเทศไทย การศึกษาประวัติศาสตร์บ้านห้วยเม็ง พบว่า มีการกล่าวเชื่อมโยงถึงการอพยพจากถิ่นฐานเมืองอุจันจนสามบ้าน ประกอบด้วย บ้านบ่อ บ้านคุ่ม บ้านงาม มายังแถบเชียงของโดยเลือกตั้งถิ่นฐานบริเวณที่ราบลุ่มน้ำโขงที่มีลำห้วยสาขา ชื่อ ห้วยเม็ง เมื่อตั้งบ้านแล้ว จึงเรียกชื่อบ้านนั้นว่า “บ้านห้วยเม็ง” ตามนามของลำห้วยสืบมาจนปัจจุบัน (ดังภาพที่ 2)

2. ลักษณะเรือน

2.1 รูปทรงของเรือน

รูปทรงของเรือนไทลื้อ เป็นเรือนไม้ยกเสาสูงยกใต้ถุนสูง เพื่อป้องกันภัยธรรมชาติและตอบรับสภาพอากาศแบบร้อนชื้น นิยมวางเสาดั้งบนฐานหินและเสาไม้ฝังดิน หลังคาลาดชันยื่นชายคายาวมุงด้วยกระเบื้องดินขอหรือแป้นเกล็ด มีสัดส่วนหลังคาใหญ่เมื่อเทียบกับตัวเรือนที่มีสัดส่วนผนังค่อนข้างน้อย นิยมต่อชายคารอบเรือนเหมือนปีกนกเพื่อกันลมหนาวจนคล้ายปีกหงส์ จึงมักเรียกกันว่า “เรือนหงส์” (Zhu, 1994) (ดังภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 รูปทรงของเรือนไทลื้อ

ที่มา: Zhu (1994)

2.2 ผังพื้นเรือน

พื้นที่ใช้สอยบนเรือน จะแบ่งออกเป็น ส่วนนอน (โสม) โถงกลางเรือน (หน้าป่อง) ชานร่ม (ค่อม) ชานแดด (จาน) ครัวไฟ (โองไฟ) ยุงข้าว (หลองข้าว) และห้องน้ำ (ส่วน) โดยส่วนนอนจะเป็นห้องยาว กั้นด้วยมุ้งดำ พ่อแม่และลูกจะนอนในห้องเดียวกันแต่คนละมุ้ง เรือนไทลื้อยังแฝงไว้ซึ่งจิตวิญญาณ มีการวางหิ้งบรรพบุรุษไว้เคารพบูชา มีความเชื่อเกี่ยวกับเรือนตั้งแต่ตอนเริ่มสร้าง ตอนอยู่อาศัย จนกระทั่งรื้อถอน ใต้ถุนใช้ในการพักผ่อน เลี้ยงสัตว์ เก็บของ และทอผ้า ทางขึ้นเรือนมีบันไดเดียวทางด้านหน้า ซึ่งอยู่ใต้หลังคาคลุม บันไดบ้านมีทั้งแบบอยู่ใต้หลังคาใหญ่และอยู่ใต้ชายคาที่ยื่นเป็นกันสาดมาคลุมบันได พื้นที่ต่อบนบันไดเป็นชานร่มชาวไทลื้อเรียกว่า ค่อม ใช้พักผ่อนและรับแขก พื้นที่บริเวณด้านนอกต่อจากค่อมจะมีชานแดด พื้นที่ถัดจากค่อมซึ่งเป็นห้องต่อเนื่องกัน คือ โถงกลางเรือน (หน้าป่อง) ใช้พักผ่อน แม่เตาไฟของไทลื้อนิยมตั้งเป็นกระบะไม้ดาดดินเหนียวและตั้งเตาไฟพื้นที่เหนือเตาไฟจะแขวนตะแกรงไม้ไผ่วางเครื่องใช้อาหารแห้ง ช่วยรมควันถนอมอาหาร อีกรูปแบบหนึ่ง ส่วนที่ปิดมิดชิดในเรือนไทลื้อ คือ ห้องนอน (โสม) เป็นฝาไม้กั้นสูงประมาณ 2 เมตร ไม่มีฝ้า เพดานในส่วนนอนมีการแบ่งพื้นที่เฉพาะของแต่ละคน ซึ่งกั้นผ้ามา่าน ส่วนพูกู้กับพื้นและกางมุ้ง มียุงข้าว ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของเรือนไทลื้อ พบเห็นหลายลักษณะทั้งเก็บข้าวเปลือกไว้บนเรือนที่อยู่และเก็บในยุงข้าวใต้ถุนเรือน โดยยื่นชายคาไปคลุมส่วนเก็บข้าวเปลือก (Zhu, 1994; Panin, 1996; Saicharoent, 2004; Wongwigkarn, 2005; Jiranakon & Sethakul, 2001)

2.3 โครงสร้างและวัสดุ

โครงสร้างฐานรากใช้หินวางเป็นฐานรากและใช้เสาไม้วางบนหิน และเป็นเสาไม้ฝังลงในพื้นดินบันได ทำจากไม้ มีเสาแหล่หมา เป็นเสาที่ทำหน้าที่รับน้ำหนักชายคาปีกนกที่ข้างบันได วัสดุปูพื้นใช้ฟากไม้ไผ่ปูพื้น เพราะเปลี่ยนได้ง่าย ผนังใช้วัสดุที่ทำจากไม้ทั้งหมดฝาผนังเป็นฝาแบนหล่น (ฝาตีตามแนวตั้ง) มีป่อง (หน้าต่าง) จำนวนน้อยและติดตั้งชิดระดับพื้นเรือน โครงสร้างรับน้ำหนักของหลังคาคือเสาดั้งและเสาเรือน ได้หลังคาโค้ง ไม่มีฝ้าเพดานหลังคามุงด้วยกระเบื้องดินขอหรือแป้นเกล็ดไม้หลังคาค่อนข้างชัน (Zhu, 1994)

3. วัฒนธรรมประเพณีของชาวไทลื้อ

ชาวไทลื้อนับถือศาสนาพุทธและมีความเชื่อเรื่องผีที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไทลื้อบ้านห้วยเม็ง มีประเพณีที่สำคัญ คือ ประเพณีหรือพิธีกำบ่อ เป็นการสักการบูชาพระเจ้าบ่อเกลือซึ่งเปรียบเสมือนหอเสื้อบ้านของชาวไทลื้อบ้านห้วยเม็ง 1 ปีจะทำ 4 ครั้งซึ่งดูฤกษ์ในการทำตามปฏิทินล้านนา เป็นการนำ หมูดำ ปลาไนล เหล้าขาว ข้าวสาร ดอกไม้รูปเทียน เพื่อนำไปทำพิธีถวายให้กับพระเจ้าบ่อเกลือประจำบ้าน ซึ่งเป็นประเพณีเฉพาะของชาวไทลื้อบ้านห้วยเม็ง (Juntakat, 2020)

วิธีวิจัย

บทความนี้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เพื่อค้นหาลักษณะผังบ้าน ลักษณะรูปทรงของเรือน ผังพื้นและการเข้าถึง โครงสร้างและวัสดุ วิธีชีวิต ตลอดจนพลวัตการเปลี่ยนแปลง การสำรวจภาคสนามประกอบด้วยเรือน 15 หลังคาเรือน เลือกจากความเก่าและอายุของเรือนไม่ต่ำกว่า 20 ปีมีลักษณะทางกายภาพตามวรรณกรรมเหตุที่เลือกเรือนที่มีอายุของเรือนไม่ต่ำกว่า 20 ปีเนื่องจากเป็นเรือนที่ยังคงสภาพเรือนไทลื้อแบบดั้งเดิม มีการสัมภาษณ์กลุ่มปราชญ์ ผู้นำชุมชนและเจ้าเรือน

บทวิเคราะห์

1. ลักษณะบ้าน

บ้านห้วยเม็งมีขนาดพื้นที่ 2.90 ตารางกิโลเมตร มีพิกัดทางภูมิศาสตร์ที่ 20°18'06.25"น. 100°23'10.74"ตอ จำนวน 345 หลังคาเรือน ตัวบ้านตั้งอยู่ในแอ่งที่ราบกว้างระหว่างเทือกเขาตอยหลวง มีภูเขาเปรียบเสมือนป้อมปราการที่คอยปกป้องชาวไทลื้อไว้จากภัยอันตราย ภายในผังบ้านมีวัดห้วยเม็งเป็นจุดศูนย์กลางทางศาสนาตั้งอยู่กลางบ้าน มีหอเสื้อบ้านหรือหอพระเจ้าบ่อเกลืออยู่บริเวณหัวบ้าน มีเสาเฝ้าบ้านอยู่กลางบ้านเป็นจุดยึดเหนี่ยวจิตใจ (ดังภาพที่ 4)

ภาพที่ 4 ผังบ้านห้วยเม็ง ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย

ที่มา: ปรับปรุงจาก Google Earth, 2021

บ้านห้วยเม็งตั้งอยู่ริมน้ำแม่โขง มีลำน้ำห้วยเม็งไหลผ่าน ทำให้มีน้ำท่าและดินอุดมสมบูรณ์และสามารถปลูกข้าวและพืชผลทางการเกษตรตลอดปี การตั้งเรือนในอดีตมักจะตั้งเรือนเคียงกันโดยไม่มีรั้วกัน การตั้งเรือนนิยมตั้งหันหน้าเรือนไปทางทิศตะวันออก ซึ่งตามความเชื่อถือเป็นการเปิดรับสิ่งดีเข้าสู่เรือนทำให้อยู่เย็นเป็นสุข ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ (Juntakat, 2020)

การวิเคราะห์ผังบ้านและการสำรวจเพื่อคัดเลือกเรือนตัวอย่าง (ดังภาพที่ 5) พบว่า ผังบ้านจัดวางตามสภาพที่ตั้ง มีเส้นทางสัญจรหลัก (เส้นสีน้ำตาล) ใช้เชื่อมต่อทั้งพื้นที่สำคัญภายในและภายนอกบ้าน มีเส้นทางสัญจรรอง (เส้นสีเทา) ใช้เชื่อมต่อพื้นที่ย่อยและกลุ่มเรือนในบ้าน ลักษณะกลุ่มเรือนส่วนใหญ่จะเกาะกลุ่มกันอยู่บริเวณกลางหมู่บ้านใกล้กับวัดห้วยเม็งและเสาโงบ้าน ในการลงภาคสนามได้สำรวจเรือน 15 หลัง ดังระบุรหัสและตำแหน่งเรือนตัวอย่างในภาพที่ 5 และมีภาพถ่ายแสดงลักษณะเรือนเบื้องต้นในภาพที่ 6

ภาพที่ 5 การวิเคราะห์ผังบ้าน เส้นทางสัญจร ตำแหน่งบ้าน สถานที่สำคัญ

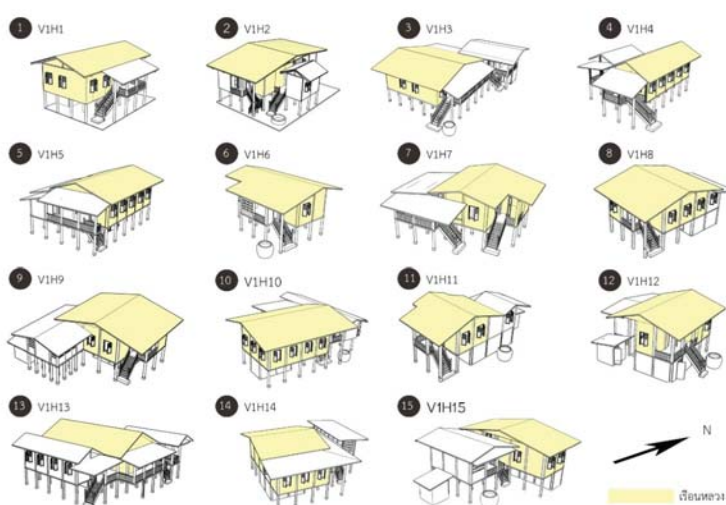
ภาพที่ 6 ภาพเรือนไถลื้อในบ้านห้วยเม็งที่ทำการศึกษ 15 หลัง

2. ลักษณะเรือน

การวิเคราะห์เกี่ยวกับลักษณะเรือน ประกอบด้วย 5 ประเด็น ได้แก่

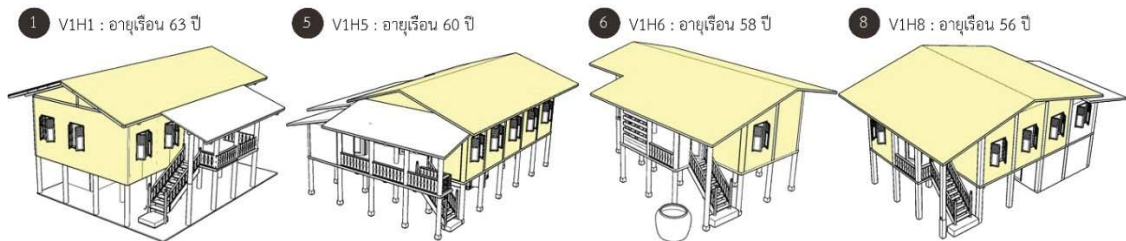
2.1 รูปทรง

การวิเคราะห์รูปทรงของเรือน 15 หลัง เมื่อนำมาจัดเรียงกัน ในรูปแบบ ISOMETRIC (ดังภาพที่ 7) พบว่าสามารถจำแนกตามรูปทรงและจำนวนหลังคาได้เป็น 3 รูปแบบ คือ เรือนจั่วเดี่ยว เรือนสองจั่ว และ เรือนสามจั่ว

ภาพที่ 7 รูปทรงของเรือน 15 หลัง

1) เรือนจั่วเดี่ยว (เรือนหมายเลข 1, 5, 6 และ 8) เป็นเรือนยกพื้นสูงหลังคาจั่วเดี่ยวคลุมพื้นที่ทั้งเรือนโดยหลังคามีความลาดชันต่ำ นิยมสร้างกันมากในช่วงปี พ.ศ.250-2520 ที่ดินผาผนังตีเป็นแนวนอน มีหน้าต่างรอบเรือน มีบันได 1-2 แห่ง มีเสาแหล่รองรับชายคาคลุมบันไดหน้าเรือน (ดังภาพที่ 8)

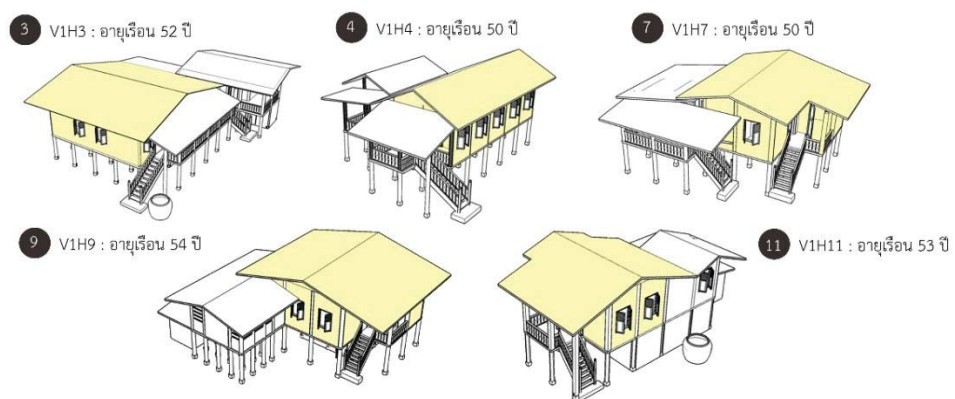

ภาพที่ 8 เรือนจั่วเดี่ยว

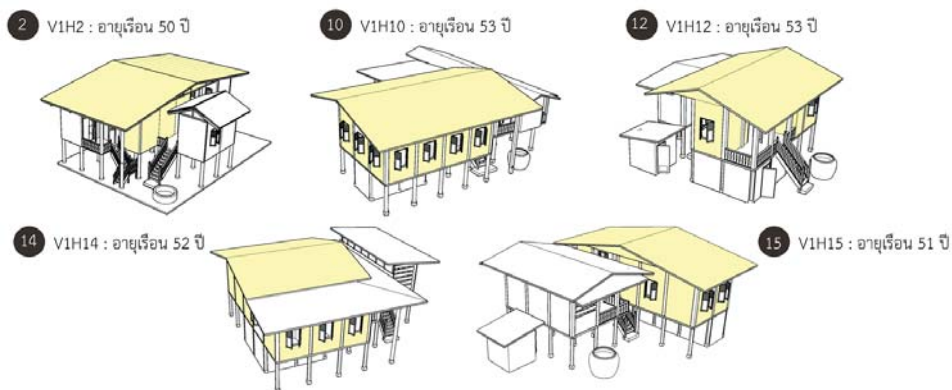
2) เรือนสองจั่ว เป็นเรือนยกพื้นที่มีรูปแบบย่อยสองแบบ คือ

(1) เรือนสองจั่วแบบขนาน (เรือนหมายเลข 3, 4, 7, 9 และ 11) เป็นเรือนยกพื้นสูงมีหลังคาจั่วสองจั่ววางขนานในทิศทางเดียวกัน เรือนลักษณะนี้เป็นเรือนที่นิยมกันมากในช่วงปี พ.ศ.2510 จนถึงปัจจุบัน เป็นเรือนที่ถูกต่อเติมเพื่อเพิ่มพื้นที่การใช้งานต่อจากเรือนจั่วเดี่ยว ทำให้เรือนมีขนาดที่ใหญ่ขึ้น มีบันไดทางขึ้น 2 ทาง ที่ดินผาผนังตีเป็นแนวนอน มีหน้าต่างรอบเรือน มีเสาแหล่รองรับชายคาคลุมบันไดหน้าเรือน

(2) เรือนสองจั่วแบบตั้งฉาก (เรือนหมายเลข 2, 10, 12, 14 และ 15) มีลักษณะพื้นฐานคล้ายกันกับเรือนสองจั่วขนานและมีอายุการสร้างใกล้เคียงกัน โดยมีความแตกต่างตรงบริเวณหลังคาที่จะวางหน้าจั่วแบบตั้งฉาก เป็นการเพิ่มพื้นที่ใช้สอยภายในเรือน เช่น ห้องครัว ห้องน้ำ ห้องเก็บของ) ในเรือนสองจั่ว พบว่าเรือนจั่วหลักใช้เป็นพื้นที่อยู่อาศัยหลักของครอบครัว ส่วนจั่วรองที่มีขนาดเล็กกว่า มักเป็นพื้นที่ขยายขยายเพื่อการใช้สอยรอง เช่น ครัว และเรือนนอนลูก (ดังภาพที่ 9 และภาพที่ 10)

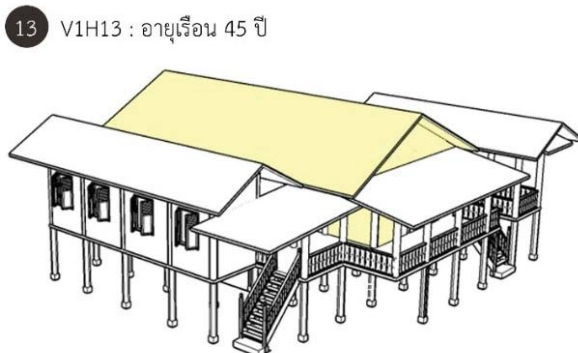

ภาพที่ 9 เรือนสองจั่วแบบขนาน

ภาพที่ 10 เรือนสองจั่วแบบตั้งฉาก

3) เรือนสามจั่ว (เรือนหมายเลข 13) เป็นเรือนยกพื้นสูงมีหลังคาจั่วสามจั่ววางขนานในทิศทางเดียวกัน เป็นเรือนที่ถูกต่อเติมยุคหลังจาก พ.ศ.2520 มาแล้ว เพื่อเพิ่มพื้นที่การใช้งานต่อจากเรือนสองจั่วให้กว้างขึ้น ความสะดวกสบายต่อการใช้งาน ด้วยตัวเรือนมีขนาดใหญ่และมีพื้นที่ใช้สอยต่างประเภทกัน ทำให้เพิ่มจำนวนจั่วของหลังคาจากสองจั่วเป็นสามจั่ว มีบันไดทางขึ้น 2 ทาง ที่ดินผาผนังตีเป็นแนวนอน มีหน้าต่างรอบเรือน มีเสาแหลมหารับชายคาคลุมบันไดหน้าเรือนคล้ายกับแบบจั่วเดี่ยวและสองจั่ว (ดังภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 เรือนสามจั่ว

เรือนทั้ง 3 รูปแบบ ประกอบด้วย เรือนหลัก (สีเหลือง) เรือนรองและเรือนครัว (สีขาว) ตัวเรือนหลักจะวางหันหน้าเรือนที่มีบันไดขึ้นเรือนไปทิศตะวันออก มีเรือนรองประกอบข้างหรือต่อออกด้านหลัง จากภาพจะเห็นสัดส่วนความชันของหลังคาค่อนข้างลาดชันน้อยตามความต้องการระบายน้ำของหลังคากระเบื้องลอน

2.2 ผังพื้นที่และลำดับการเข้าถึง

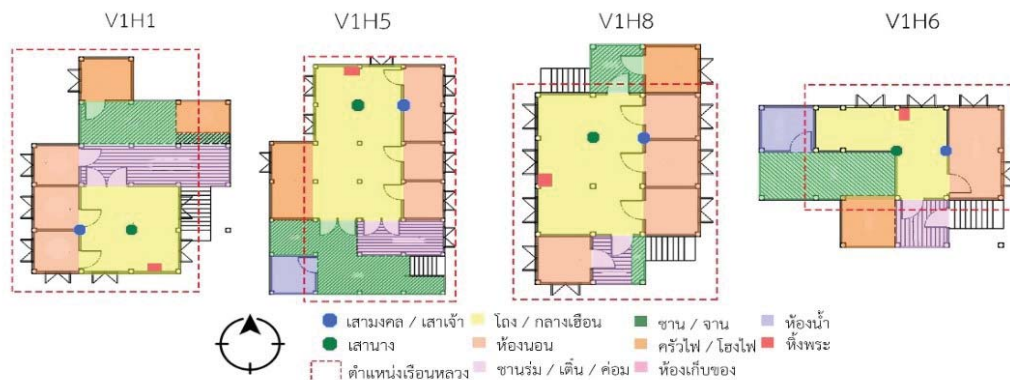
เมื่อนำผังพื้นที่ของเรือนทั้ง 3 ประเภทมาจัดเรียงกัน (ดังภาพที่ 12) จะเห็นว่าเรือนทั้งสามมีความคล้ายคลึงกันในเรื่องของตำแหน่งของพื้นที่ใช้สอย มีการแบ่งกันห้องนอนเหมือนกัน เพื่อเป็นส่วนตัวของคนในครอบครัว มีโถง (กลางเรือน) อยู่บริเวณจุดศูนย์กลางของเรือนเหมือนกัน มีตำแหน่งของห้องพระบริเวณส่วนโถง และมีการวางตำแหน่งเสาหมักใกล้เคียงกัน บริเวณกลางโถง และหน้าห้องนอนของเจ้าของเรือน ได้ถนัดเรือนใช้สำหรับเก็บของเหมือนกันทุกหลัง ส่วนที่มีความแตกต่างกันชัดเจนที่สุด คือ ครัวไฟ (โองไฟ)

เรือนบางหลังมีครัวไฟ (โหงไฟ) อยู่ในเรือนหลักตามวิถีชีวิตไทลื้อแบบดั้งเดิม แต่เรือนบางหลังได้แยกครัวไฟ (โหงไฟ) ออกมาด้านหลังหรือด้านข้างเรือนตามวิถีชีวิตของชาวล้านนาเพื่อให้กลมกลืนกับวัฒนธรรมหลักพื้นที่และสะดวกต่อการใช้งาน ทำให้เกิดบันไดบริเวณชาน (งาน) ด้านหลังเรือนขึ้น เรือนบางหลังสร้างห้องน้ำไว้บนเรือน เรือนบางหลังสร้างห้องน้ำไว้ใต้ถุนเรือนตามแบบฉบับไทลื้อดั้งเดิม ขนาดพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนมีความเล็กใหญ่แตกต่างกันจึงทำให้เรือนมีขนาดที่แตกต่างกันออกไป มีรายละเอียดเฉพาะของผังเรือนแต่ละแบบ ดังนี้

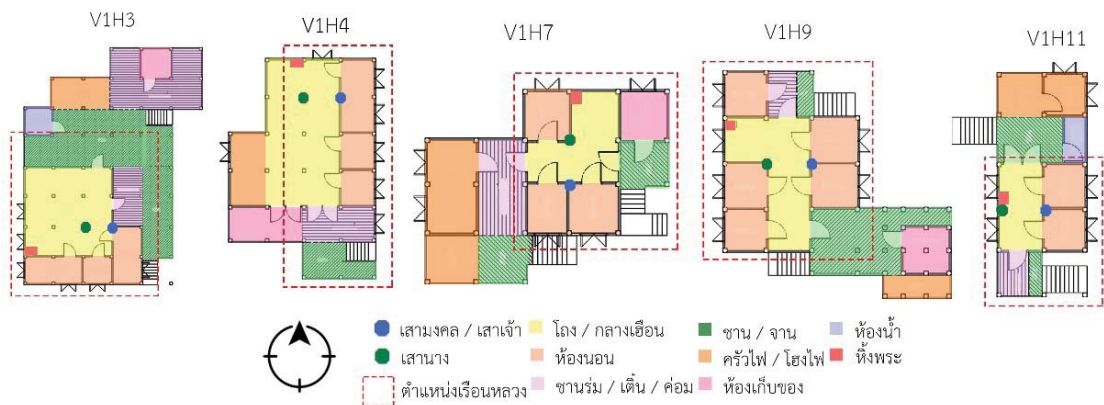
ภาพที่ 12 ผังพื้นเรือน

1) ผังพื้นเรือนจั่วเดี่ยว (รหัสเรือน V1H1, V1H5, V1H6, V1H8) ประกอบด้วย พื้นที่ส่วนนอก (พื้นที่กึ่งสาธารณะ) คือ ใต้ถุนเรือน บันได (ขึ้นใหญ่) ชาน (จาน) ชานร่ม (เดิน/ค่อม) ห้องน้ำ ต่อมาเป็นพื้นที่ส่วนกลาง (พื้นที่กึ่งส่วนตัว) คือ โถง (กลางเหือน) ครัวไฟ (โองไฟ) ห้องเก็บของ จากนั้นจึงเป็นพื้นที่ส่วนใน (พื้นที่ส่วนตัว) คือ ห้องนอน เป็นส่วนเฉพาะเจ้าของเรือนเท่านั้น มีบันไดขึ้น 1-2 แห่ง เดิมไม่นิยมสร้างห้องน้ำไว้บนเรือน ส่วนมากจะสร้างห้องน้ำแยกไว้ใต้ถุนเรือน มีส่วนโถง (กลางเหือน) เป็นพื้นที่เชื่อมต่อกับพื้นที่ส่วนอื่นๆบนเรือนสามารถเชื่อมโยงไปยังพื้นที่ส่วนนอกและพื้นที่ส่วนในได้ เรือนบางหลังมีครัวไฟ (โองไฟ) แยกออกมาจากเรือนหลักอยู่บริเวณชาน (จาน) ด้านหลังเรือนเป็นการผสมผสานกับวิถีชีวิตของชาวไทญวน แต่เรือนบางหลังยังคงใช้ครัวไฟ (โองไฟ) ไว้ในเรือนตามวิถีชีวิตของชาวไทลื้อ มีหิ้งพระตั้งอยู่บริเวณของส่วนโถง (กลางเหือน) มีเสามงคลระบุเสาเจ้าเสานางได้ทุกเรือน เสาเจ้าจะอยู่ติดกับห้องนอนของเจ้าของเรือน ส่วนเสานาง (เสานางพญา) จะตั้งอยู่ตรงข้ามกับเสาเจ้าอยู่บริเวณกลางโถง (กลางเหือน) เสาทุกต้นในเรือนถูกลงยันต์เพื่อเพิ่มความเป็นสิริมงคลให้กับเจ้าของเรือน มีการหันหน้าเรือนไปยังทิศตะวันออกเสมอเป็นการเปิดรับสิ่งดี ๆ เข้ามาในเรือน (ดังภาพที่ 13)

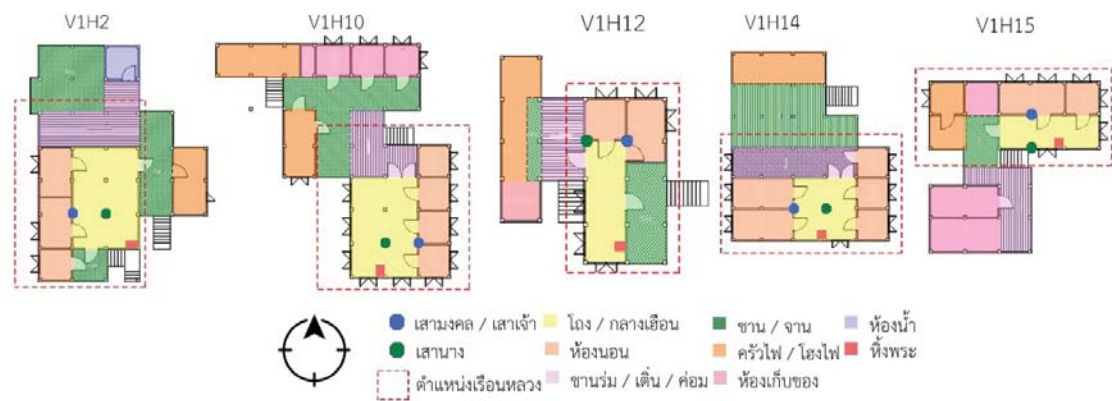

ภาพที่ 13 ผังพื้นเรือนจั่วเดี่ยว

2) ผังพื้นเรือนสองจั่ว มีขนาดพื้นที่ใหญ่และกว้างกว่าเรือนจั่วเดี่ยว แต่มีพื้นที่ใช้สอยเหมือนกับเรือนจั่วเดี่ยว ประกอบด้วย (1) เรือนสองจั่วหลังคาชานาน (รหัสเรือน V1H3, V1H4, V1H7, V1H9, V1H11) (2) เรือนสองจั่วหลังคาลังกา (รหัสเรือน V1H2, V1H10, V1H12, V1H14, V1H15) มีการวางพื้นที่ภายในที่คล้ายคลึงกันมีความแตกต่างกันที่การวางตำแหน่งที่อาจวางสลับกัน ทำให้มีการวางแนวหลังคาที่แตกต่างกันเรือนสองจั่วหลังคาชานานจะวางหลังคาในแนวขนานกัน เรือนสองจั่วหลังคาลังกาจะวางแนวหลังคาที่มีมุมแบบตั้งฉากกัน อันเนื่องมาจากพื้นที่การตั้งเรือนมีความแตกต่างกันจึงทำให้มีการวางตำแหน่งห้องภายในเรือนและแนวหลังคาที่แตกต่างกันออกไป ส่วนวิถีชีวิตและความเชื่อภายในเรือนจะเหมือนกับเรือนจั่วเดี่ยว (ดังภาพที่ 14 และ ภาพที่15)

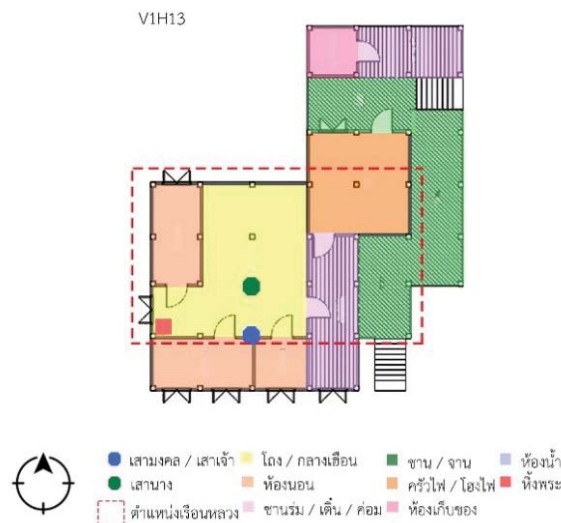

ภาพที่ 14 ผังพื้นเรือนสองจั่วหลังคาขนาน

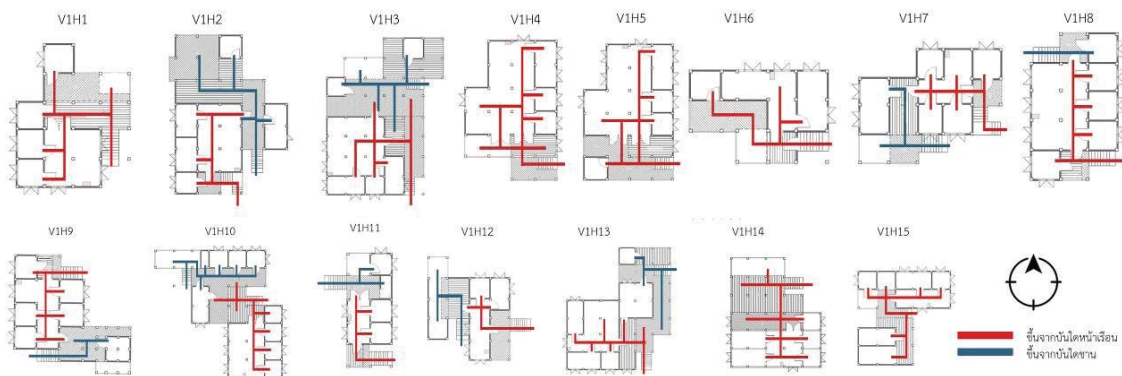
ภาพที่ 15 ผังพื้นเรือนสองจั่วหลังคาลดฉาก

3) ผังพื้นเรือนสามจั่ว (รหัสเรือน V1H13) มีขนาดพื้นที่ใหญ่และกว้างกว่าเรือนจั่วเดี่ยวและเรือนสองจั่ว เป็นเรือนที่ถูกพัฒนาให้มีพื้นที่การใช้งานที่กว้างขึ้นตามยุคสมัยและค่านิยมที่เกิดขึ้นในปัจจุบันมีจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่มากขึ้น มีปัจจัยทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นทำให้มีของใช้ภายในเรือนที่เพิ่มมากขึ้น จึงทำให้เกิดความต้องการในการขยายพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนของคนในครอบครัว ทำให้มีการครอบหลังคาเพิ่มเติมจาก 1-2 จั่วเพิ่มขึ้นเป็น 3 จั่ว อันเนื่องมาจากพื้นที่ที่กว้างและลักษณะพื้นที่ในการตั้งเรือนมีบันไดขึ้น 2 แห่ง คือ ส่วนวิถีชีวิต และความเชื่อ ภายในเรือนเหมือนกับเรือนจั่วเดี่ยวและเรือนสองจั่วเดี่ยว (ดังภาพที่ 16)

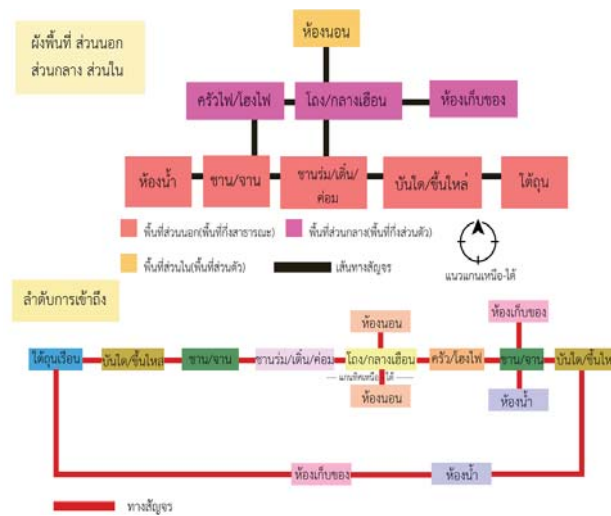
ภาพที่ 16 ผังพื้นเรือนสามจั่ว

เมื่อนำผังพื้นของเรือนมาจัดเรียงกันเพื่อศึกษาลำดับการเข้าถึง (ดังภาพที่ 17) จะเห็นได้ว่ามีลักษณะลำดับการเข้าถึงที่คล้ายคลึงกัน คือ จากทางบันไดหน้าเรือนและจากทางบันไดชานหลังเรือน กรณีขึ้นจากบันไดหน้าเรือนโดยจะแยกไปสู่พื้นที่ใช้งานบริเวณ ชานร่ม (เดิน/ค่อม) หรือ โถง (กลางเหือน) ไปสู่ส่วนอื่น ๆ ถ้าขึ้นจากบันไดชาน จะเป็นส่วนชานและครัวไฟ ก่อนจะแยกไปพื้นที่อื่น ๆ จากการเก็บข้อมูลพบว่า คนในพื้นที่มักใช้บันไดด้านหลังเป็นเส้นทางหลักในการสัญจรมากกว่าเนื่องจากเข้าถึงส่วนใช้งานที่ใช้อยู่ คือ ครัวและชานหลังได้โดยง่าย ส่วนบันไดหน้าเรือนมักใช้เปิดรับแขกหรือเวลามีกิจกรรมในเรือน

ภาพที่ 17 ลำดับการเข้าถึง

เมื่อนำผังพื้นเรือนมาวิเคราะห์ในเชิงของความสัมพันธ์เชิงพื้นที่ (ดังภาพที่ 18) สามารถแบ่งพื้นที่ใช้สอยตามลำดับการเข้าถึงได้เป็น 3 ส่วนหลัก คือ พื้นที่ส่วนนอก ส่วนกลาง และส่วนใน กล่าวคือ พื้นที่ส่วนนอกเป็นพื้นที่ที่กึ่งสาธารณะภายในเรือน ประกอบด้วย ใต้ถุนเรือน บันได (ขึ้นไหล) ชาน (จาน) ชานร่ม (เดิน/ค่อม) ห้องน้ำ พื้นที่ส่วนกลางเป็นพื้นที่เปลี่ยนถ่าย ประกอบด้วย โถง (กลางเหือน) ครัวไฟ (โงงไฟ) ห้องเก็บของเป็นพื้นที่พักผ่อนสำหรับเจ้าเรือนและญาติที่มาเยี่ยมหาได้ใช้พักผ่อนหลับนอน และพื้นที่ส่วนในเป็นพื้นที่ส่วนตัวของเจ้าเรือน ประกอบด้วย ห้องนอน (ในโสม) เป็นพื้นที่พักผ่อนหลับนอนของเจ้าเรือน และคนในครอบครัว

ภาพที่ 18 แผนภาพสรุปลำดับการเข้าถึง

2.3 โครงสร้างและวัสดุ

การวิเคราะห์โครงสร้างและวัสดุของเรือน แบ่งเป็น 4 ส่วนโครงสร้างและวัสดุ ได้แก่ ฐานราก (เสาไม้ฝังดิน/เสาไม้วางบนหิน/เสาไม้วางบนคอนกรีต) เสา (เสาไม้/เสาปูน) ผนัง (ผนังไม้/ผนังปูน) มุงหลังคา (สังกะสี/กระเบื้องลอน) (ดังตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 สรุปโครงสร้างและวัสดุเรือนไทลื้อ

รหัสเรือน	ฐานราก			เสา		ผนัง		มุงหลังคา	
	เสาไม้ฝังดิน	เสาไม้วางบนหิน	เสาไม้วางบนคอนกรีต	เสาไม้	เสาปูน	ผนังไม้	ผนังปูน	สังกะสี	กระเบื้องลอน
V1H1 (อายุ 63 ปี)	○	-	-	○	-	○	-	-	○
V1H2 (อายุ 50 ปี)	-	-	○	○	-	○	-	○	-
V1H3 (อายุ 52 ปี)	-	○	-	○	-	○	-	○	-
V1H4 (อายุ 50 ปี)	-	-	○	○	-	○	-	○	-
V1H5 (อายุ 60 ปี)	-	-	○	○	-	○	-	-	○
V1H6 (อายุ 58 ปี)	-	-	○	○	-	○	-	-	○
V1H7 (อายุ 50 ปี)	-	-	○	○	-	○	-	-	○
V1H8 (อายุ 56 ปี)	○	-	-	○	-	○	-	○	-
V1H9 (อายุ 54 ปี)	-	-	○	○	-	○	-	○	-
V1H10 (อายุ 53 ปี)	-	-	○	○	-	○	-	○	-
V1H11 (อายุ 53 ปี)	-	-	○	○	-	○	-	○	-
V1H12 (อายุ 53 ปี)	-	-	○	○	-	○	-	○	-
V1H13 (อายุ 45 ปี)	-	-	○	○	-	○	-	○	-
V1H14 (อายุ 52 ปี)	-	-	○	○	-	○	-	○	-
V1H15 (อายุ 51 ปี)	-	-	○	○	-	○	-	○	-
รวม (หลัง)	2	1	12	15	-	15	-	11	4

จากตารางที่ 1 พบว่า วัสดุฐานราก มีจำนวนเสาไม้วางบนคอนกรีตมากที่สุด รองลงมาเป็น เสาไม้ ฝังดิน และวางบนหิน ตามลำดับ วัสดุเสาเป็น เสาไม้ทั้งหมด วัสดุผนังเป็นผนังไม้ทั้งหมด วัสดุหลังคา มีจำนวนหลังคาสังกะสีมากที่สุด รองลงมา เป็นหลังคากระเบื้องลอนตามลำดับ เนื่องจากวัสดุทั้งสองชนิด สามารถหาได้ง่าย ติดตั้งง่ายและราคาถูก รูปแบบโครงสร้างตัวเรือนประกอบโครงสร้างเข้าด้วยกันด้วยการ สอดเสียบและเข้าเดือยยึดด้วยลิ่มสลักโดยไม่ใช้ตะปู เสาใช้เป็นไม้เสากลมมีขนาดความกว้างประมาณ 25-30 เซนติเมตร วางบนฐานรากคอนกรีตเพื่อความแข็งแรง โครงสร้างพื้นมี รางเป็นไม้เหลื่อมแบนมีหน้าที่รับ ตง (ตัง) ซึ่งคอยรับน้ำหนักพื้นเรือนอีกชั้นหนึ่ง ตงเป็นไม้เหลื่อมแบนขนาดเล็กใช้วางพาดยึดติดกับรางตามแนวยาวของ เรือน วางตามแนวตั้งฉากกับรางมีความยาวเท่าตัวเรือนไม่มีการต่อไม้แป้นต้องเป็นไม้สำหรับปูพื้นไปตามความ ยาวของเรือนโครงสร้างหลังคามีสื่อและแปเป็นโครงสร้างแนวนอนรัดโครงหลังคากับเสาเรือน มีดั่งรับโครงใน แนวตั้ง และมีดั่งโย (ดั่งโย) เป็นโครงสร้างแนวเฉียงนอกจากนี้ยังมีขั้วหยาบเป็นลักษณะไม้เหลื่อมแบน วางคู่ขนานยึดประกบส่วนของดั่ง ร้อยผ่านจั่วเรือนช่วยยึดให้ดั่งตั้งฉากทำให้หลังคามีความมั่นคงแข็งแรง และใช้พาดเก็บของใต้หลังคา (ดังภาพที่ 19)

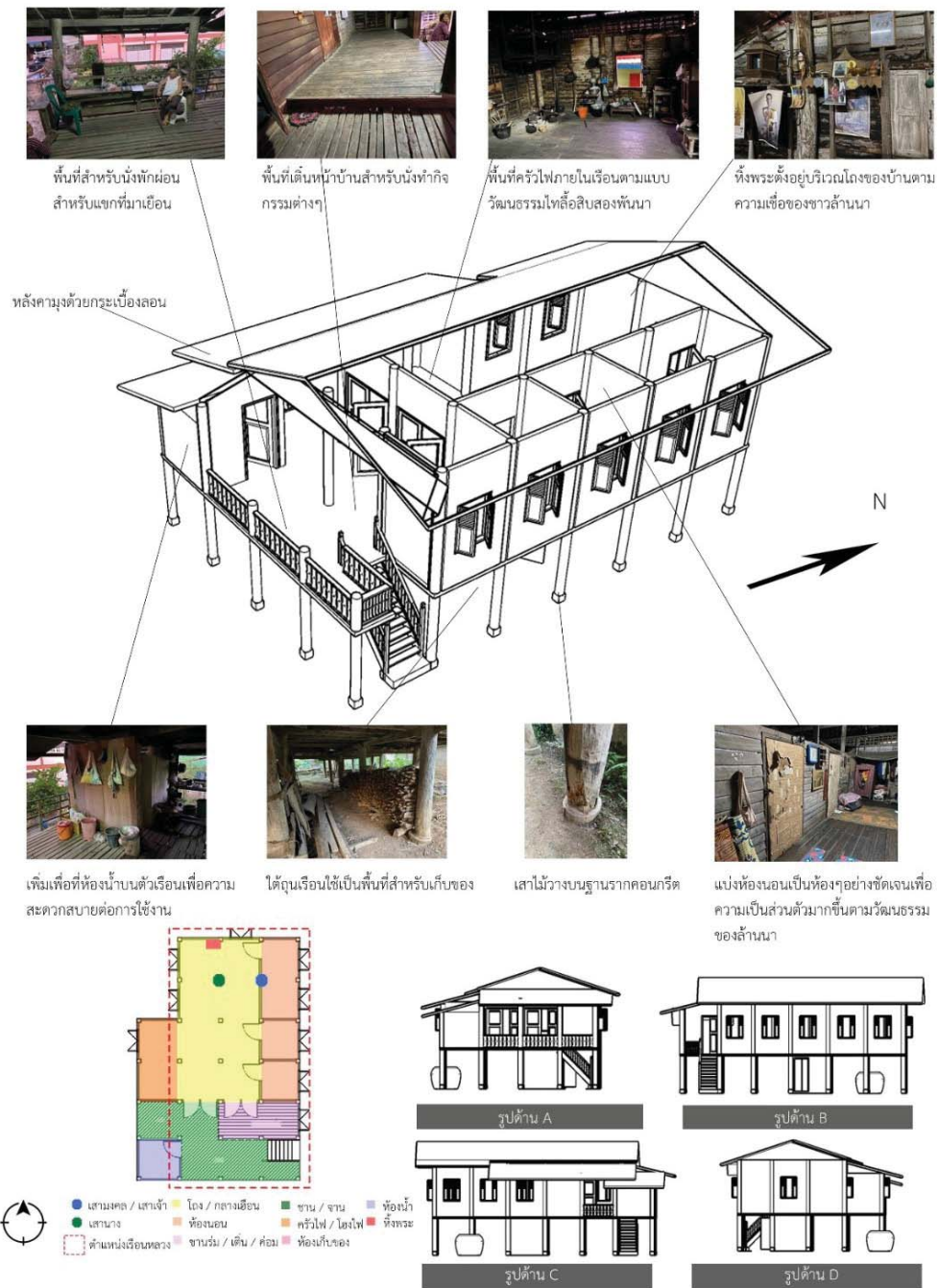

ภาพที่ 19 ภาพแสดงโครงสร้างเรือน (เรือนตัวอย่างรหัส V1H2)

2.4 วิถีชีวิตกับองค์ประกอบพื้นที่ใช้สอย

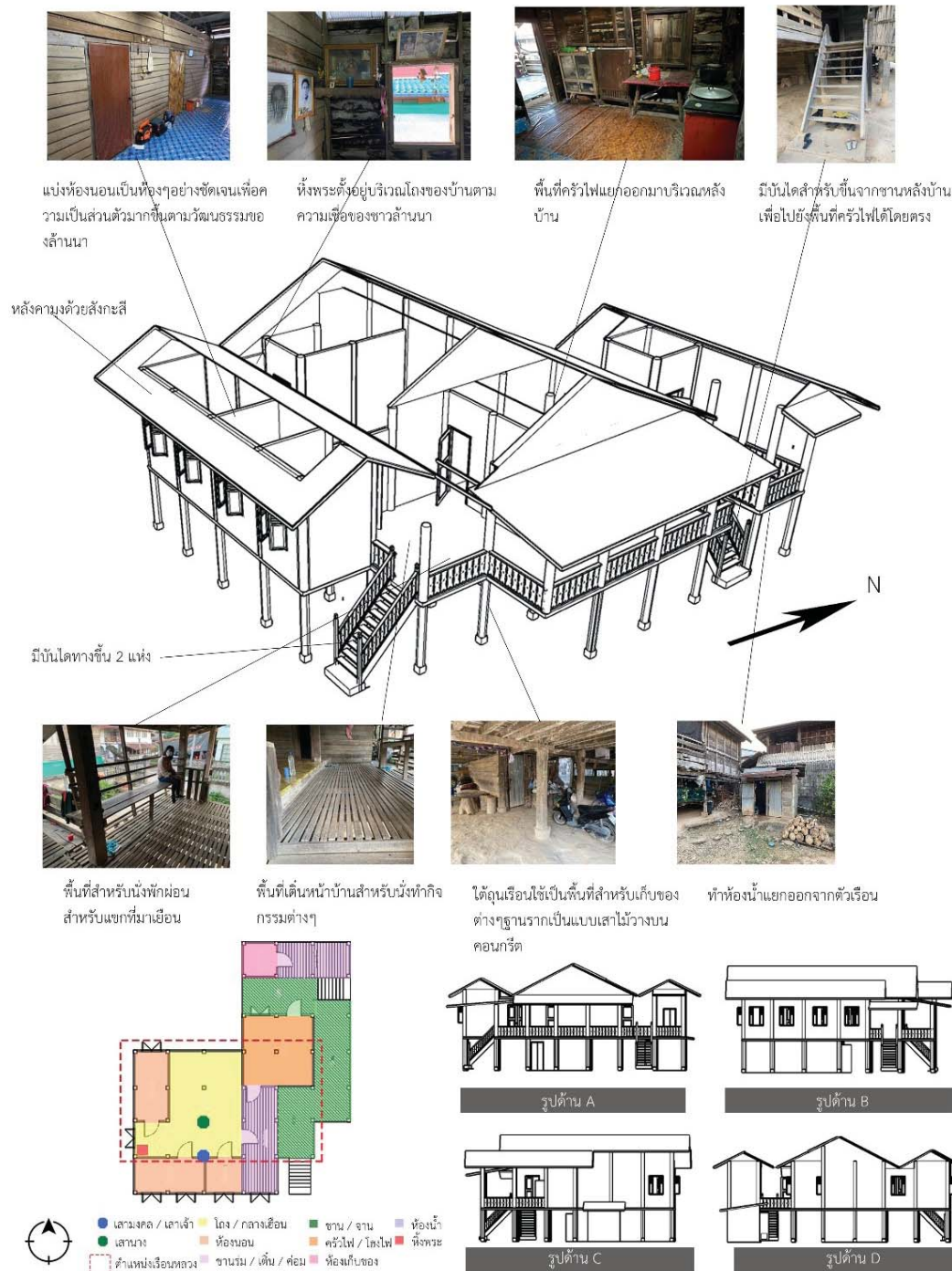
การวิเคราะห์วิถีชีวิตกับองค์ประกอบพื้นที่ใช้สอยเป็นการขยายรายละเอียดให้เข้าใจถึงการใช้พื้นที่ ในเรือนโดยคัดเลือกเรือนหลังคาจั่วเดี่ยวหนึ่งหลังที่มีรูปแบบคล้ายคลึงกับวิถีไทลื้อ (V1H5) เป็นตัวแทนในการ วิเคราะห์ดังภาพที่ 20 และเลือกเรือนสามจั่วหนึ่งหลัง (V1H13) เป็นตัวแทนเรือนที่ขยายจนมีความซับซ้อนตามวิถีสมัยใหม่ดังภาพที่ 21

จากภาพที่ 20 การใช้พื้นที่ของเรือนที่มีบันไดขึ้นทางเดียว มีครัวไฟ (โองไฟ) อยู่ภายในตัวเรือน ซึ่งเป็นวิถีชีวิตดั้งเดิมของไทลื้อ ที่มักทำครัวไฟไว้ในตัวเรือนสำหรับประกอบอาหารและเพิ่มความอบอุ่นใน ฤดูหนาว โดยปรับให้มีห้องน้ำด้านบนเรือนเพื่อความสะดวกสบาย แบ่งห้องนอนเป็นสัดส่วนเพื่อความ เป็นส่วนตัวตามวิถีชีวิตในปัจจุบัน มีห้องพระอยู่บริเวณโถง (กลางเฮือน) มีพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อนสำหรับแขก บริเวณชาน (จาน) หน้าเรือนและมีพื้นที่ชานร่ม (เต็น/ค่อม) ไว้สำหรับนั่งทำกิจกรรมต่าง ๆ บริเวณหน้าเรือน และมีใต้ถุนเรือนใช้เป็นที่เก็บของและจอดรถ

ภาพที่ 20 พื้นที่ใช้สอยเรือนจั่วเดี่ยว (V1H5)

จากภาพที่ 21 การใช้พื้นที่ในเรือนสามจั่วมีบันไดทางขึ้น 2 ทาง คือ ขึ้นจากด้านหน้าเรือนและขึ้นจากทางชาน (จาน) หลังเรือน เพื่อไปยังพื้นที่ครัวไฟ (โงงไฟ) ได้โดยตรงโดยไม่ต้องผ่านตัวเรือนหลัก มีการแบ่งห้องนอนเป็นสัดส่วน มีหิ้งพระอยู่บริเวณโถง (กลางเรือน) มีพื้นที่สำหรับนั่งพักผ่อนสำหรับแขกบริเวณชาน (จาน) หน้าเรือนและมีพื้นที่ ชานร่วม (เติ่น/ค่อม) มีการทำห้องเก็บของเพิ่มบนเรือนบริเวณใกล้ครัวไฟ (โงงไฟ) เพื่อความสะดวกสลายต่อการเก็บวัตถุดิบ ใต้ทุนเรือนใช้เป็นพื้นที่เก็บของและมีห้องน้ำแยกออกมาบริเวณใต้ทุนเรือน

ภาพที่ 21 พื้นที่ใช้สอยเรือนสามจั่วรหัส V1H13

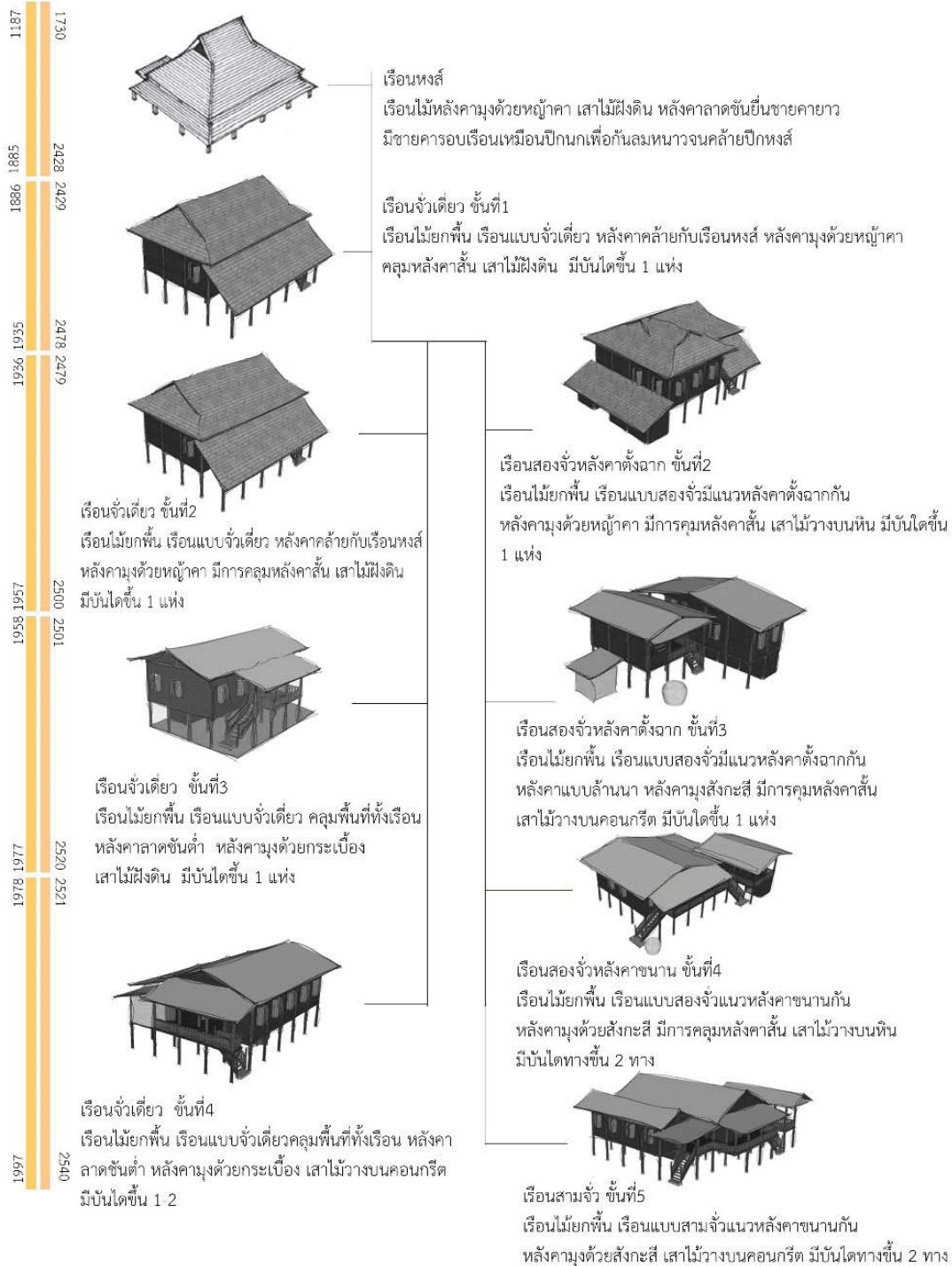
จากการวิเคราะห์วิถีชีวิตภายในเรือนทั้ง 2 หลังที่ยกตัวอย่างมานั้น พบพื้นที่หลัก ได้แก่ ใต้ถุนเรือน บันได (ขึ้นไหล่) ชานร่ม (ค่อม/เติ่น) ชาน (จาน) โถง (กลางเฮือน) ครัวไฟ (โงงไฟ) ห้องนอน ห้องน้ำเรือนทั้ง 2 รูปแบบนั้น ใช้คำเรียกชานแบบดั้งเดิม มีการจัดวางพื้นที่ใช้สอยแบบดั้งเดิมและแบบร่วมสมัยที่รับมาจากชุมชนล้านนาในประเทศไทย

3. พัฒนาการของเรือน

การเชื่อมโยงข้อมูลบทวิเคราะห์ภาคสนามกับข้อมูลประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน พบว่า เรือนไถลื้อบ้านห้วยเม็งมีพัฒนาการจนมีรูปแบบผสมผสานทั้งในด้านรูปทรงทางกายภาพ ผนัง พื้น ลำตัว การเข้าถึง โครงสร้างและวัสดุ จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ประกอบกับหลักฐานเอกสารและภาพถ่ายเก่าได้สันนิษฐานว่าเริ่มแรกเดิมทีนั้นเรือนไถลื้อบ้านห้วยเม็งน่าจะมีลักษณะตั้งต้นคล้ายกับเรือนไถลื้อในสิบสองปันนา และลาวที่มีประวัติศาสตร์ย้อนหลังได้ราวเจ็ดร้อยปี จากการอพยพต่อเนื่องก่อนมายังถิ่นฐานไทแถบเชียงของ รวมถึงบ้านห้วยเม็งในช่วงเปลี่ยนแปลงการปกครอง และการอพยพพระลอกใหญ่จากสิบสองปันนาลงใต้มายังดินแดนลาวและล้านนาในช่วงหลายร้อยปีก่อน เรือนในยุคเริ่มต้นได้หยิบยืมลักษณะเรือนล้านนาไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงไปตามบริบทให้เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ วัสดุที่เปลี่ยนไปและสามารถหาได้ในพื้นที่ เช่น การลดขนาดสัดส่วนหลังคาที่คุ่มน้ำให้โปร่งขึ้น การเพิ่มช่องลมบริเวณหน้าจั่ว การปรับใช้วัสดุที่มีความลาดชันต่ำ การยกพื้นให้สูงขึ้นเพื่อป้องกันภัยอันตรายจากน้ำท่วม รวมถึงการวางฐานรากใหม่ให้มีความแข็งแรงมากยิ่งขึ้นจากเดิมเป็นเพียงเสาไม้วางฝังในดิน พัฒนาการในเวลาต่อมาเป็นการต่อเติมเรือนและเปลี่ยนแปลงรูปทรงและการเข้าถึงพื้นที่เรือน ด้วยการเพิ่มหลังคาคลุมเรือนย่อย ขยายเรือนให้ใหญ่ขึ้น เพื่อความสะดวกสบายต่อการใช้งาน เพิ่มทางสัญจรขึ้นเรือนทำให้มีพื้นที่ชานและบันไดหลังเรือนเพิ่มขึ้น

พัฒนาการในภาพที่ 22 ซึ่งสังเคราะห์จากวรรณกรรมประกอบคำสัมภาษณ์และข้อมูลภาคสนามของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน พบว่า เรือนไถลื้อแบบดั้งเดิมหรือเรือนหงส์แบบสิบสองปันนามีปรากฏในอุดมคติของบรรพบุรุษและยังพบร่องรอยอยู่ในแถบเมืองอุและเชียงขวาง ซึ่งเป็นพื้นที่อพยพก่อนเข้าสู่ล้านนา เมื่อมายังถิ่นฐานล้านนาซึ่งมีไทยวนอยู่เดิมและมีบริบทที่เปลี่ยนไป ภูมิอากาศที่ร้อนขึ้น จึงได้แลกรับปรับเปลี่ยนมาจนรูปแบบปัจจุบัน เรือนจั่วเดียวที่ยังคงพบได้ในบ้านห้วยเม็งมีหลังคาความชันน้อยลง ชายคาสั้นลง แต่ยังคงการใช้วิธีการยื่นชายคา ซึ่งในเรือนไถลื้อดั้งเดิม เรียกว่า ปะ เพื่อขยายพื้นที่ในลักษณะต่อขยายบนโครงสร้างเรือนหลักชุดเดิม พัฒนาการของเรือนจั่วเดียวของบ้านห้วยเม็ง มีทั้งแบบมียื่นชายหลังคาออกหรือ ปะ ชายคาใหม่ชุดเล็กเข้ากับเรือนเดิม (ดังภาพที่ 22 เรือนจั่วเดียวชั้นที่ 1-4) ซึ่งพบว่ายังคงมีพัฒนาการมาจนปัจจุบัน มีทั้งแบบต่อขยายทางด้านข้างและด้านหน้า พัฒนาการของเรือนสองจั่วทั้งแบบขนานและตั้งฉาก (ดังภาพที่ 22 เรือนสองจั่วชั้นที่ 2-4) เป็นพัฒนาการในลำดับต่อมา เพื่อลดขนาดหลังคาเรือนหลักและขยายพื้นที่อยู่อาศัยตามความต้องการ เช่น ครัว ที่หลบนอน เก็บข้าวของ ส่วนเรือนสามจั่ว (ดังภาพที่ 22 เรือนสามจั่วชั้นที่ 5) แสดงถึงการขยายเรือนให้กว้างขึ้น รองรับพื้นที่อยู่อาศัยและการบริโภคที่เปลี่ยนไป อาทิ ครัว ที่นอน เก็บของทำงาน โรงรถ เป็นต้น ซึ่งมีปัจจัยทางด้านเศรษฐกิจและค่านิยมสมัยใหม่เข้ามาเกี่ยวข้อง ทำให้ความต้องการของเจ้าเรือนและคนในครอบครัวมีมากขึ้น จึงทำให้พื้นที่ใช้สอยในเรือนถูกขยายให้กว้างขึ้น

(Juntakat Poon, 2020)
ค.ศ. พ.ศ.

ภาพที่ 22 พัฒนาการเรือน

บทสรุป

พลวัตการเปลี่ยนแปลงเกิดจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ ปัจจัยด้านสภาพภูมิประเทศ และภูมิอากาศ มีการย้ายมาอยู่ในแอ่งที่ราบที่ใหญ่ขึ้น มีความอุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น จึงทำให้มีการปรับเปลี่ยนลักษณะเรือนให้เป็นไปตามสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศในปัจจุบัน เช่น การยกพื้นเรือนให้สูงขึ้นเพื่อให้อากาศถ่ายเทได้ดี และสามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ได้สูงในการเก็บของ เปลี่ยนแปลงรูปแบบฐานรากจากเสาไม้ฝังดินเป็นเสาไม่วางบนหินและเสาไม่วางบนคอนกรีต มีการปรับพื้นที่หน้าจั่วให้กว้างมากยิ่งขึ้นแล้วเอาส่วนหลังคาครอบเรือนออก รวมถึงการเปิดพื้นที่โล่งรอบตัวเรือนมากยิ่งขึ้น เพื่อให้เกิดการระบายอากาศที่ดี จากเดิมที่เป็นพื้นที่ปิดล้อมค่อนข้างมาก ปัจจัยการแลกรับวัฒนธรรมเก่ากับใหม่ เกิดลักษณะวัฒนธรรมร่วมสมัยที่ทำให้แยกแยะความแตกต่างระหว่างถิ่นได้ยากขึ้น ปัจจัยเศรษฐกิจและสังคมจากฐานะทางครัวเรือนที่ดีขึ้นตามเวลา เนื่องจากปัจจัยอันอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่เกื้อหนุนและปัจจัยการค้าในพื้นที่ชายแดนและการท่องเที่ยวที่ทำให้ครัวเรือนมีรายได้เสริมสามารถปรับปรุงเปลี่ยนแปลงขยายเรือนได้มากขึ้น

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยค่านิยมที่เปลี่ยนไปตามกระแสสมัยใหม่จากการที่ลูกหลานและคนรุ่นใหม่ที่ได้รับการศึกษาในระดับสูงขึ้น สามารถหางานทำต่างถิ่นจึงนำค่านิยมสมัยใหม่เข้ามาปรับเปลี่ยนเรือนแบบเดิมเช่น การแบ่งห้องนอนใหม่เพื่อต้องการความเป็นส่วนตัว การเพิ่มพื้นที่ทำงาน ที่จอดรถ ห้องน้ำปัจจัยด้านความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี เมื่อความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีเข้ามาถึง มีถนนตัดผ่าน มีระบบไฟฟ้าและประปาเข้าถึง ทำให้เกิดทางเลือกของเทคนิคการก่อสร้างวัสดุและอุปกรณ์สร้างเรือนที่ทันสมัย จากปัจจัยที่กล่าวมาทั้งหมดทำให้ในปัจจุบันเรือนไทลื้อดั้งเดิมถูกปรับเปลี่ยนเป็นเรือนแบบผสมผสานกับเรือนล้านนา อีกทั้งเรือนดั้งเดิมในพื้นที่ถูกรื้อทิ้งสร้างเป็นเรือนรูปแบบสมัยใหม่ กล่าวโดยสรุป เรือนไทลื้อบ้านห้วยเม็ง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย มีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบันไปตามกาลเวลาและปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้น แม้รูปทรงภายนอกอาจหลงเหลือความเป็นแบบแผนไทลื้ออยู่น้อยมาก แต่พื้นที่ภายในยังคงมีการรักษาแบบแผนเรือนไทลื้อไว้อยู่โดยปรับเปลี่ยนกลายเป็นรูปแบบผสมผสานกับเรือนล้านนา ซึ่งมีรากวัฒนธรรมร่วมกัน ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทที่กล่าวถึงแล้วในวรรณกรรม ซึ่งชี้ให้เห็นว่า พลวัตการเปลี่ยนแปลงของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นไทโดยเฉพาะในเรือนพักอาศัย สิ่งที่ถูกปรับเปลี่ยนเป็นอันดับแรก คือ รูปทรงทางกายภาพ รวมถึงโครงสร้างและวัสดุ แต่เมื่อพิจารณาจากแบบแผนที่วางและวิถีชีวิต ยังคงพบว่ามีรูปแบบดั้งเดิมหลงเหลืออยู่ เนื่องจากยังคงมีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา คือ รูปแบบของผังพื้นที่ใช้สอยภายในเรือนและลำดับการเข้าถึงภายในเรือน รวมถึงภาษาที่ใช้เรียกขานองค์ประกอบของเรือน จาริตประเพณีในวิถีชีวิตประจำวัน คติความเชื่อต่าง ๆ ยังคงมีอยู่ และสืบทอดมาจนปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- Arpakorn, R. (1996). **Tai Lue**. (In Thai) [Tai Lue]. Bangkok: Matichon.
- Jiranakon, Y. & Sethakul, R. (2001). **Prawattisat Sipsongpanna**. (In Thai) [History of Sipsongpanna]. Bangkok: Wititat.
- Juntakat, P. (2020, October 12). **Interview**. Community Leader, Baan Huai Meng.
- Oranratmanee, R. (2009). Sathapattayakam phuen thin: karnsueksa wijai lae karn patibat wichachip sathapattayakam. (In Thai) [Vernacular architecture: education research and professional practice]. **Academic Journal Faculty of Architecture**, 8(1), 55-56.
- Panin, O. (1996). **Baan lae mubaan phuenthin**. (In Thai) [Vernacular house and village]. Bangkok: Royal Society of Siamese Architects Patronage.
- Saicharont, C. (2004). Huean Tai Lue. (In Thai) [Tai Lue vernacular house]. **Proceeding of Hompoom Sathapattayapatha'04: Conference** (pp.199–227). Chiangmai: Faculty of Architecture, Chiangmai University.
- Temeeyapan, W. (2016). **Sathapattayakam phuenthin: ruam botkhwaam thang wichakarn nai ngan sathapattayakam phuen thin**. (In Thai) [Vernacular architecture: academic articles on vernacular architecture]. Bangkok: Triple Group.
- Wongwigkarn, K., et al. (2005). **Karn priap thiap phumpanya nai pattanakarn khong baan phuenthin Tai Lue rawang phuentee lueak san nai amphoe Chiangkhum changwat Payao kap phuentee lueak san nai kwaen Sipsongpanna monton Yunnan satharanarat pachachon chin**. (In Thai) [Comparison of local wisdom in development of Tai Lue vernacular house between selected area in ChiangKhum, Payao, Thailand and the selected area in Sipsongpanna district, Yunnan, the people's republic of China]. Bangkok: Thailand Research fund.
- Zhu, L. (1994). **Chonchat Tai : sathapattayakam lae khanob thamniam prapheni Tai nai Sipsongpanna**. (In Thai) [The Dai or the Tai and their architecture & customs in Sipsongpanna]. Bangkok: O.S. Printing House.

